ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 11, številka 4, december 2007 · ISSN 1408-2969

EPISTEMOLOGIJA G. E. MOORA

G. E. Moore

Gotovost

prevedel Rok Uhan (pregledal in popravil Danilo Šuster)

Citiranje: G. E. Moore, »Gotovost«, *Analiza: časopis za kritično misel* 11, št. 4 (2007): 17–21.

Prevod. Licenca Creative Commons, ki velja za arhiv revije, za prevode ne velja; pravice izvirnika pripadajo njegovim imetnikom.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je izvirna tiskarska datoteka številke, ki ji je bil leta 2026 dodan ta naslovni list. Strani in prelomi ustrezajo tiskani izdaji.

G. E. Moore
Prevedel: Rok Uhan (pregledal in popravil Danilo Šuster)

GOTOVOST*

Sedaj, kot lahko vsi vidite, sem v sobi in nisem zunaj, na zraku; stojim in ne ležim ali sedim; oblečen sem, ne pa popolnoma nag; govorim precej naglas in ne pojem ali šepetam ali govorim po tihem; v rokah imam nekaj popisanih kosov papirja; v tej sobi je razen mene še precej drugih ljudi; in v tej steni so okna, v tej pa vrata.

Izrekel sem nekaj različnih trditev, in to povsem jasno in trdno, kot da ni nobenega dvoma o tem, da so resnične. Čeprav nisem izrecno rekel, v zvezi s katerokoli od izrečenih različnih stvari, da niso samo resnične, ampak tudi *gotove*, pa sem, ko sem jih izrekel, *impliciral*, čeprav tega nisem rekel, da dejansko so *gotove* …

…

Predpostavimo, da zdaj rečem: »Zagotovo vem, da stojim; absolutno gotovo je tako; niti najmanjše možnosti ni, da ne stojim.« Mnogo filozofov bi reklo: »Motiš se: ne veš, da stojiš; *ni* absolutno gotovo, da je temu tako; obstaja *neka* možnost, pa čeprav zelo majhna, da ne stojiš.« Argument, ki se je bil rabil kot argument v prid tej trditvi, je argument, v katerem bi filozof, ki bi ga uporabljal v ta namen, zatrdil: »Ne veš zagotovo, da ne sanjaš; ni absolutno gotovo, da ne; obstaja *neka* možnost, pa čeprav zelo majhna, da sanjaš.« In iz tega, da ne vem zagotovo, da ne sanjam, naj bi sledilo, da ne vem zagotovo, da stojim. Tako sklepajo: če ni gotovo, da ne sanjaš, potem ni gotovo, da stojiš. In *če* ne vem, da ne sanjam, potem tudi ne vem, da sedim: temu ne bom oporekal. Iz hipoteze, da sanjam, bi, mislim da, zagotovo sledilo, da ne *vem*, da stojim; čeprav še nisem videl, da bi kdo tako zares argumentiral in čeprav mi ni čisto jasno, kako bi dokazali, da bi to sledilo. Ampak, po drugi strani, iz hipoteze, da sanjam, zagotovo ne bi sledilo, da *ne* stojim; zakaj gotovo je logično mogoče, da bi človek trdno spal in sanjal, medtem ko stoji in ne leži. Torej je logično mogoče, da bi lahko obenem stal ter istočasno sanjal, da stojim. Tako je zgodba o dobro znanem vojvodi iz Devonshira, ki je nekoč sanjal, da ima govor v angleškem parlamentu, ko pa se je zbudil, je ugotovil, da prav zares *ima* govor

* Prevedeno po G. E. Moore, »Certainty«, v G. E. Moore, *Philosophical Papers*, New York: Collier Books, 1962, izbor: str. 223, 240-6.

v angleškem parlamentu, vsekakor logično mogoča. In če bi, kot se navadno domneva, kadar sanjam, da stojim, bilo prav tako pravilno reči, da *mislim*, da stojim, potem iz tega sledi, da je hipoteza, da sedaj sanjam, docela v skladu s hipotezo, da velja tudi oboje – mislim, da stojim, in tudi v resnici stojim. Torej, če, kot se mi zdi, da zares velja in kot to predpostavlja tudi ta argument, *bi* iz hipoteze, da zdaj sanjam, sledilo, da ne vem, da stojim, potem iz tega sledi poanta, ki je zelo pomembna z našo rabo besede 'vednost' in tudi besede 'gotovost'. To poanto je večkrat temeljito obdelal že Russell – namreč, da iz konjunkcije dveh dejstev, najprej, da človek misli, da je dana propozicija *p* resnična, in iz tega, da *p* tudi dejansko je resnična, še *ne* sledi, da ta človek *ve*, da je *p* resnična. Da bi lahko upravičeno rekel, da vem, da stojim, se zahteva nekaj več od gole konjunkcije dveh dejstev, da mislim, da stojim, in da tudi v resnici stojim. Kot je to izrazil Russell, resnično prepričanje ni enako vednosti. In mislim, da lahko dodamo tudi to, da celo iz konjunkcije dejstev, da se čutim gotovega, da stojim, in da tudi dejansko stojim, ne bi sledilo, da vem, da stojim, in potemtakem niti to ne, da *je* gotovo, da stojim. V zvezi z argumentom, ki temelji na dejstvu, da človek, ki sanja, da stoji, pa se zgodi, da v tem trenutku tudi v resnici stoji, vseeno ne bo *vedel*, da stoji, je treba opozoriti, da iz dejstva, da človek sanja, da stoji, vsekakor ne *sledi*, da tak človek *misli*, da stoji. Saj se včasih v sanjah dogodi, da *mislimo*, da so to samo sanje, in človek, ki bi tako mislil, bi vsekakor lahko, čeprav je sanjal, da stoji, še vedno *mislil*, da ne stoji, četudi ne bi mogel *vedeti*, da ne stoji. Torej ni tako, da sem, kot bi lahko površno domnevali, če sanjam, da stojim, ko dejansko ležim, nujno *prevaran.* Prevaran bi bil le, če bi mislil, da stojim, v resnici pa ne bi stal. Lahko pa sanjam da stojim, ne da bi mislil, da stojim. Zagotovo pa se pogostokrat dogodi, da sanjamo, da je nekaj tako-in-tako, ne da bi hkrati mislili, da so to samo sanje. In v takih primerih se mi zdi, bi lahko o nas rekli, da *mislimo*, da je tisto, o čemer sanjamo, da je resnično, *zares* resnično in da smo prevarani, če to ni resnično. Pa tudi, da bi v takšnih primerih, ko tisto, o čemer sanjamo, da je resnično, tudi *zares* je resnično, lahko o nas rekli, da pravilno mislimo, da je resnično, čeprav zanesljivo ne *vemo*, da je to resnično.

Strinjam se torej s tistim delom argumenta, ki pravi, da če ne vem, da ne sanjam, sledi, da ne *vem*, da stojim, čeprav v resnici stojim in tudi mislim, da stojim. A prvi del argumenta vsebuje razmislek, ki reže na obe strani. Če je resničen, sledi, da je prav tako resnično, da če *vem*, da stojim, potem vem, da ne sanjam. Torej bi prav tako, kot lahko moj nasprotnik sklepa: ker ne veš, da ne sanjaš, iz tega sledi, da ne veš, da stojiš, jaz lahko sklepal: ker vem, da stojim, iz tega sledi, da vem, da ne sanjam. En argument je prav tako dober kot drugi, razen če mi moj nasprotnik ne ponudi boljših razlogov za trditev, da ne vem, da ne sanjam, kot pa jih lahko ponudim jaz za svojo trditev, da vem, da stojim.

Kakšne razloge bi lahko navedli za trditev, da ne vem zagotovo, da v tem trenutku ne sanjam?

Zdi se mi, da do sedaj še nisem videl kakršnegakoli jasno predstavljenega argumenta, ki bi to pokazal. Sam bom poskušal, tako jasno kot le morem, predstaviti premise in sklepanja, za katere mislim, da so veliko filozofov vodili do domneve, da resnično ne morem zagotovo vedeti, da ne sanjam.

Kot se morda spomnite, sem dejal, ko sem omenjal sedem trditev, s katerimi sem začel to predavanje, da imam za njih 'evidenco svojih čutil', a rekel sem tudi, da ne mislim, da je to edina evidenca, ki jo imam, niti tega, da gre za samo po sebi odločilno evidenco. No, če se sem imel *takrat* 'evidence svojih čutil' v prid propoziciji, da sem stal, potem imam zagotovo *sedaj* evidenco svojih čutil za propozicijo, da *stojim*, čeprav to morda ni celotna evidenca, ki jo imam, in morda tudi ni odločilna. Pa dejansko sploh imam *kakršnokoli* evidenco svojih čutil za to propozicijo? Ena stvar se mi glede rabe te fraze zdi povsem jasna, namreč, da če človek v določenem času samo sanja, da stoji, potem iz tega sledi, da ob tistem času nima nobene evidence svojih čutil za to propozicijo. Reči »Jones je sinoči *samo* sanjal, da stoji, in vendar je vseskozi imel evidenco svojih čutil, da stoji« pomeni reči nekaj protislovnega. A tisti filozofi, ki pravijo, da je mogoče, da zdaj sanjam, gotovo želijo tudi reči, da je mogoče, da *le sanjam*, da stojim. Iz tega pa, kot zdaj vidimo, sledi, da je mogoče, da *nimam* evidence svojih čutil, da stojim. Torej, če imajo prav, iz tega sledi, da ni gotovo, da sploh imam *evidenco svojih čutil* za *karkoli*. Če bi torej sedaj dejal, da gotovo imam evidenco svojih čutil za propozicijo, da stojim, četudi ni gotovo, da stojim, bi s tem le predpostavljal tisto, kar šele moram dokazati. Kajti če ni gotovo, da ne sanjam, ni gotovo niti to, da imam evidenco svojih čutil, da stojim.

Ampak četudi ni gotovo, da sploh imam v tem trenutku evidenco svojih čutil za karkoli, pa je precej gotovo, da imam *ali* evidenco svojih čutil, da stojim, *ali* pa imam izkustvo, ki je zelo *podobno* evidenci mojih čutil, ki mi pravijo, da stojim. *Če* zdaj sanjam, tvorijo to izkustvo sanjske podobe, ki so vsaj zelo podobne občutkom, ki bi jih imel, če bi bil buden, in imel občutke, posedovanje katerih bi tvorilo »evidenco mojih čutil«, da stojim. Uporabimo frazo »čutno izkustvo« tako, da bo izkustvo, ki ga zagotovo imam, »čutno izkustvo« ne glede na to, ali gre samo za doživljanje sanjskih podob. Če uporabimo izraz »čutno izkustvo« na ta način, menim, da lahko rečemo, da če ni gotovo, da zdaj ne sanjam, potem ni gotovo, da niso *vsa* čutna izkustva, ki jih zdaj doživljam, le sanjske podobe.

Katere so torej premise in sklepanja, ki bi toliko filozofov privedla do mišljenja, da bi vsa čutna izkustva, ki jih zdaj doživljam, *lahko* bila le sanjske podobe – da ne vem zagotovo, da niso?

Kolikor lahko vidim, je premisa, ki bi jo gotovo uporabili, bila naslednja: »Vsaj nekatera od čutnih izkustev, ki jih zdaj doživljaš, so v pomembnih pogledih podobna sanjskim podobam, ki so se dejansko pojavile v sanjah.« Zdi se, da je to povsem nedolžna premisa in pripravljen sem priznati, da je resnična. Mislim pa, da obstaja upoštevanja vreden ugovor uporabi te premise v izpeljavi skeptičnega sklepa. Filozof, ki jo zares uporablja kot premiso, po mojem mnenju *implicira*, čeprav tega izrecno ne reče, da on sam ve, da je resnična. S tem torej *implicira*, da on sam ve, da so sanje nastopile. In seveda mislim, da bi imel prav. Vsi filozofi, ki sem jih kdajkoli spoznal ali slišal o njih, so gotovo vedeli, da so sanje nastopile: vsi vemo, da so sanje *nastopile*. Ampak, ali lahko konsistentno združi propozicijo, da ve, da so sanje nastopile, s svojim sklepom, da ne ve, da ne sanja? Ali lahko sploh kdorkoli ve, da so sanje nastopile, če v tistem trenutku

sam ne ve, da ne sanja? Če pa *sanja*, potem je mogoče, da le sanja, da so sanje nastopile; in če ne ve, da ne sanja, ali lahko sploh ve, da nisi *samo* njegove sanje, da so sanje nastopile? Ali lahko torej sploh ve, da so sanje *nastopile*? Mislim, da tega ne more vedeti. Zato mislim, da je vsakdo, ki uporabi to premiso in poleg tega v sklepu zatrjuje, da nihče nikoli ne ve, da ne gre samo za sanje, kriv nedoslednosti. Z uporabo te premise implicira, da on sam ve, da so sanje nastopile. Če pa je njegov sklep resničen, sledi, da on sam ne ve, da ne sanja, in potemtakem tudi ne ve, da niso to samo njegove sanje, da so sanje nastopile.

Kakorkoli že, priznam, da je ta premisa resnična. Poglejmo si sedaj, s kakšnim sklepanjem bi bilo mogoče priti od te premise do sklepa.

Ne uvidim, kako bi sploh lahko napredovali v tej smeri, če prej ne naredimo naslednjega ogromnega koraka, namreč, če ne rečemo: ker so obstajale sanjske podobe, ki so bile v pomembnih pogledih podobne čutnim izkustvom, ki jih imam sedaj, je logično mogoče, da obstajajo sanjske podobe, *natanko takšne kot vsa* čutna izkustva, ki jih sedaj doživljam. Torej je logično mogoče, da *so* vsa čutna izkustva, ki jih sedaj doživljam, zgolj sanjske podobe. Zdelo bi se, da bi lahko veljavnost tega koraka do neke mere podprli s sklicevanjem na dejstva, seveda le za ceno neke vrste nedoslednosti, na katero sem pravkar opozoril. Lahko bi, denimo, rekli, da so nekateri ljudje doživljali sanjske podobe, ki so bile *popolnoma takšne kot* čutna izkustva, ki so jih imeli v stanju budnosti, in da mora biti potemtakem logično mogoče, da imamo sanjsko podobo, ki je popolnoma takšna kot čutno izkustvo, ki pa *ni* sanjska podoba. In potem bi lahko tudi rekli: Če je logično mogoče, da so nekatere sanjske podobe popolnoma take kot čutna izkustva, ki niso sanjske podobe, tedaj mora zagotovo biti logično mogoče, da so *vse* sanjske podobe, ki se pojavljajo v sanjah v določenem trenutku, popolnoma take kot čutna izkustva, ki niso sanjske podobe. In prav tako je logično mogoče, da so vsa čutna izkustva, ki jih ima človek v določenem trenutku, ko je buden, popolnoma taka kot sanjske podobe, ki jih je on sam ali kdo drug nekoč imel v sanjah.

Ne vidim, kako bi lahko zanikal, da je logično mogoče, da naj bi vsa čutna izkustva, ki jih trenutno doživljam, bila le sanjske podobe. In če je to logično mogoče in še, če so čutna izkustva, ki jih imam sedaj, edina izkustva, ki jih sedaj imam, potem ne vidim, kako bi lahko zagotovo vedel, da ne sanjam.

Toda konjunkcija mojih spominov na takojšnjo preteklost skupaj s temi čutnimi izkustvi *bi lahko* zadoščala, da bi me usposobila za to, da bi vedel, da ne sanjam. *Lahko bi,* pravim. Kaj pa, če naš skeptični filozof poreče: »To *ne* zadošča,« in ponudi argument, da bi to dokazal. In sicer tegale: »Logično mogoče je, da bi imel vsa čutna izkustva, ki jih imaš, in tudi, da se spominjaš vsega, česar se spominjaš, pa *vendarle* sanjaš.« Če to *je* logično mogoče, potem ne vidim, kako bi lahko zanikal, da je nemogoče, da bi zagotovo vedel, da ne sanjam. Ne vidim, kako bi to sploh lahko vedel. Ampak, ali obstaja kak razlog za trditev, da to *je* logično mogoče? Kolikor mi je znano, ni še nihče podal takega razloga in ne vidim, kako bi ga sploh lahko. In dokler takšnega razloga ni, moj argument »Vem, da stojim, zatorej vem, da ne sanjam« ostaja vsaj tako dober kot skeptikov »Ne veš, da ne sanjaš, zatorej ne veš, da ne stojiš«. Mislim, da še nikoli

nisem videl argumenta, ki bi bil izrecno namenjen temu, da bi pokazal, da temu ni tako.

Na koncu moram še nekaj pojasniti. Vsekakor je logično mogoče, da bi *pravkar* lahko bil sanjal. *Lahko* bi zdaj sanjal, zatorej propozicija, da zdaj *sanjam*, ni protislovna. Dvomim pa, da je logično mogoče, da bi imel *oboje*, tako vsa čutna izkustva kot tudi spomine, ki jih imam, in *vendarle* sanjal. Konjunkcija propozicije, da zdaj imam ta čutna izkustva in spomine, in propozicije, da zdaj sanjam, se mi zdi zelo verjetno protislovna.[†]

[†] Opomba urednika *Philosophical Papers* (Casimir Lewy): Mislim, da bi morali omeniti, da je bil Moore posebej nezadovoljen z zadnjimi štirimi odstavki tega članka. Prepričan sem, da je imel v mislih prav te odstavke, ko je v *Uvodu* (k *Philosophical Papers*) zapisal, da članek vsebuje hude pomote.